

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет української й іноземної філології та журналістики

Кафедра німецької та романської філології

**ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ «СЕРЦЕ»:
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ І ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ
ТА МЕТОДИ РОБОТИ З НИМИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЛІЦЕЇВ ТА ГІМНАЗІЙ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу 491 групи

Спеціальності: 014.02 Середня освіта

(мова і література німецька, англійська)

Освітньо-професійної програми:

Середня освіта

(мова і література німецька)

Компанієць Альона Андріївна

Керівник: к.ф.н., доцент Солдатова С.М.

Рецензент: учитель вищої категорії,

учитель-методист, заступник директора

Херсонської гімназії №6 Херсонської

міської ради Радецька І. В.

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1. Новітні дослідження у царині німецької фразеології.....	6
1.2. Фразеологічна одиниця та її основні ознаки.....	9
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	13
РОЗДІЛ 2. ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ «СЕРЦЕ»	
ТА ЇХ ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА.....	14
2.1. Структурні та семантичні особливості фразеологічних одиниць з	
компонентом «Серце».....	14
2.2. Тематична класифікація фразеологізмів з компонентом «Серце».	18
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	22
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НА ПРОФІЛЬНОМУ ЕТАПІ	
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	24
3.1. Психолого-педагогічні особливості учнів профільних ліцеїв та	
гімназій.....	24
3.2. Система вправ на опанування фразеологічних одиниць з	
компонентом «Серце».....	27
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ.....	32
ВИСНОВКИ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	35
ДОДАТКИ.....	41

ВСТУП

Актуальність теми. Фразеологізми відіграють важливу роль під час формування мовленнєвих компетентностей учнів, які вивчають іноземну мову. Окрім суто збагачення словникового запасу, вивчення і розуміння семантики фразеологізмів дає учням ширше розуміння емоційного забарвлення усної і писемної мови. Фразеологічні одиниці з компонентом «серце» посідають важливе місце у дослідженнях мовознавців через сакральність серця у багатьох культурах і відповідних мовах. Це роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників: І.О. Тараба, Е.Т. Берта, Ф. Вакк, С. Földes, Н. Schemann. Функціональні аспекти таких одиниць пов'язані з вербалізацією важливих проявів життя, які символічно передаються через образ серця. Методи роботи із подібними фразеологічними одиницями є особливо актуальними під час викладання німецької мови на профільному етапі Нової української школи через необхідність надання учням профільних ліцеїв та гімназій додаткових компетентностей для подальшого професійного опанування німецької мови як іноземної.

Метою дослідження є комплексне дослідження німецьких фразеологічних одиниць з компонентом «серце» і визначення методів роботи з ними для формування мовленнєвої компетентності учнів ліцеїв та гімназій.

Окреслена мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

- 1) розкрити поняття фразеологізму у німецькій мові;
- 2) охарактеризувати основні підходи до класифікації фразеологічних одиниць німецької мови;
- 3) дослідити семантику та структуру німецьких фразеологізмів з компонентом «серце»;
- 4) виокремити основні моделі німецьких фразеологізмів з компонентом «серце»;

5) розробити комплекс вправ для формування мовленнєвої компетентності учнів ліцеїв та гімназій під час роботи з досліджуваними одиницями.

Об'єктом дослідження виступають німецькі фразеологічні одиниці, що містять у своєму складі компонент «серце».

Предметом дослідження становлять структурно-семантичні та функціональні особливості німецьких фразеологічних одиниць з компонентом «серце» та методи роботи з ними у закладах середньої освіти.

У роботі були застосовані такі **методи та прийоми дослідження**: порівняльно-зіставний метод, лінгво-прагматичний аналіз, контекстуально інтерпретативний аналіз.

Матеріалом для дослідження слугували 80 фразеологічних одиниць з компонентом «серце», відібраних методом суцільної вибірки із 3 словників. Було відібрано найбільш авторитетні лексикографічні джерела, що охоплюють період розвитку німецької мови ХХ століття дотепер. До роботи залучалися словники L. Röhrich, G. Drosdowski, «Німецько-український фразеологічний словник» В.І. Гаврися та О.П. Пророченко.

Наукова новизна роботи полягає в узагальненні структурних та семантичних особливостей німецьких фразеологізмів з компонентом «серце» в контексті роботи на профільному етапі Нової української школи і безпосередній розробці вправ на формування мовленнєвої компетентності учнів профільних ліцеїв та гімназій.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані при викладанні німецької мови в профільних ліцеях та гімназіях. Окремі результати роботи можуть бути використані при перекладі німецькомовних художніх текстів, а також у подальшій науковій роботі з німецької філології, соціолінгвістики, перекладу та методики навчання перекладу.

Зв'язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційну роботу виконано в межах наукової теми кафедри німецької та романської філології

Херсонського державного університету «Структурно-семантичний та комунікативно-дискурсивний аспекти дослідження мовно-мовленнєвих одиниць сучасної німецької та романських мов» (затверджена Вченою радою, факультету української й іноземної філології та журналістики від 19.04.2021 р. протокол №8).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та двох додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Новітні дослідження у царині німецької фразеології

Фразеологія як новий самостійний розділ мовознавства привертає увагу багатьох вчених, про що свідчать численні наукові праці як закордонних так і вітчизняних дослідників (Н. Burger, W. Fleischer, А.Я. Баран, М.В. Гамзюк, В.М. Телія, В.І. Школяренко, В.І. Гаврись та ін.). Але слід зазначити, що досить довгий час вивчення фразотворчих процесів перебувало поза увагою лінгвістів. Саме лексикографи були першовідкривачами, які звернули увагу до стійких словосполучень. Німецька фразеологія як область лінгвістики починає розвиватися наприкінці 80-х років ХХ ст.

Значний внесок у теорію фразеології вніс В. Фрідеріх. Його праця «*Moderne deutsche Idiomatik*» є найбільшим досягненням німецької лексикографії. Він вважав, що прислів'я займають окреме місце у структурі мови [56].

Праця В. Фляйшера «Фразеологія сучасної німецької мови» описує основні проблеми фразеології. На його думку, фразеологізми це специфічне мовне явище, яке значно відрізняється від лексичних одиниць. Фразеологізм, як мовний знак, повністю відрізняються від інших стійких конструкцій, власних назв, термінів. Він висловлює свою власну позицію щодо класифікації фразеологізмів. В. Фляйшер аналізує фразеологізми з боку їх стилістичної значимості та наголошує на їх експресивності, конотації, фразеологічної варіації [55].

Г. Бургер описує методику дослідження ідіом. У своїй праці «Ідіоматика німецької мови» він розрізняє фразеологічні та нефразеологічні словосполучення, розрізняє ступінь вмотивованості ідіом, оцінює функціональні типи ідіом, їх стилістичні особливості [53].

Після виходу праць В. В. Виноградова фразеологія німецької мови привернула до себе велику увагу. Він розробив семантичну класифікацію, в якій він взяв до уваги тільки ступінь з'єднаності (злютованості) складових частин і співвіднесеність значення усього вислову з семантикою його окремих складників. В. В. Виноградов виділяє три типи фразеологізмів: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності і фразеологічні сполучення [6].

Визначним здобутком фразеології є праця І.І. Чернишової «Фразеологія сучасної німецької мови». У своїй монографії авторка узагальнила основні дослідження у вітчизняній та зарубіжній германістиці. І. Чернишова чітко окреслила предмет та об'єкт фразеології, класифікувала фразеологізми німецької мови, виокремила закономірності розвитку фразеологічної системи німецької мови [49].

Н. М. Шанський додав до класифікації В. В. Виноградова ще один тип ФО – фразеологічні вирази, які є сталими та вживаними зворотами і складаються повністю зі слів з вільним значенням [50]. Н. М. Амосова виділяє 2 типи ФО: фраземи та ідіоми [2]. О.В. Кунін виділяє 3 типи ФО: ідіоми, ідеофразеоматизми, фразеоматизми – фразеологічні одиниці неідіоматичного характеру з ускладненим значенням [26].

Багато досліджень з фразеології присвячено іншим аспектам цієї науки. Питанням стилістики фразеологізмів та їх функціонуванням в мовленні займалися Е. Різель [57], Л. Болдирева [5], компаративні фразеологізми – В. Михайлов [30], парні фразеологізми – І. Ольшанський [32]; крилаті вирази та їх роль у царині фразеології, питання політичної фразеології – Я. Билиця [4].

Також, науковці займались дослідженням зіставної та порівняльної фразеології. Праця Л. Ройзензона та Ю. Аваліані «Сучасні аспекти вивчення фразеології» стала першою загальнотеоретичною працею у сфері зіставного вивчення фразеології [37]. О. Пророченко [36] та В. Кононенко [23] зіставляють фразеологізми німецької й української та української й російських мов.

Монографія Е. Солодухо присвячена теорії конвергентного розвитку фразеології [40]. Праці про сутність фразеологічних запозичень обмежуються низкою авторів. В. Лазарович вивчає латинські запозичення в німецькій мові [27], а Е. Солодухо досліджує фразеологічні запозичення в у порівняльно-історичному та синхронно-зіставному аспектах на рівні кількох мов [40].

Сучасними дослідниками аналізовано різні аспекти фразеології: структурно-семантичні особливості побудови фразеологічних одиниць (В.І. Гаврись [9], І.Б. Дубровська [18], Ю.А. Фірсова [48], М.М. Гавриш [10], І.І. Орел [33]), функціональні аспекти лексико-граматичних компонентів фразеологізмів (Р. Угринюк, В. Угринюк [45], О.В. Кунін [26]), культурологічне значення стійких словосполук (В.М. Телія [42], С.Н. Денисенко [16]), особливості фразотворення (Н.П. Тимощук [43], О.М. Лисенко [28]).

В. І. Гаврись досліджує процес поповнення фразеологічного складу німецької мови на базі крилатих висловів [9]. Теоретичним проблемам фразеологічної деривації присвячена також дисертація Т. А. Коротких, в якій розглядається процес збагачення фразеологічного складу німецької мови на базі крилатих виразів Ф.Шіллера [24]. М. В. Гамзюк розкриває у своїй роботі основні механізми, що призводять до виникнення емотивності під час первинного і вторинного фразотворчих процесів [11].

У своєму дослідженні С.М. Солдатова розглядає актуальні питання сучасної лінгвістичної науки: національна мовна картина світу, національно-культурна специфіка мовних одиниць та паремій, що позначають «щастя» у мовній картині німецького етносу [39].

Л.А. Ковбасюк аналізує основні різновиди фразеологічних неологізмів, встановлює їхні характерні ознаки з позиції семантики та граматики. Вона пропонує розподіл нових фразеологічних одиниць з урахуванням здобутків когнітивної лінгвістики [21].

І.І. Орел розглядає питання мотивації фразеологічного семіозису, застосовуючи ономазіологічний та семасіологічний підходи до вивчення процесу вторинної номінації [33].

Ж. В. Краснобаєва-Чорна досліджує проблематику фразеологічної термінології. Він розглядає специфіку фразотворення та визначає склад термінологічної підсистеми «фразеологізації» [25].

Отже, фразеологія тієї чи іншої мови постійно розвивається. Її склад збагачується за допомогою нових одиниць, а також за рахунок новоутворень, на основі вже наявних фразеологічних одиниць.

1.2. Фразеологічна одиниця та її основні ознаки

Вивченню поняття «фразеологізм» присвячено багато наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, які досі не дійшли консенсусу щодо розуміння цього поняття.

Виданий в німецькомовних країнах словник Duden надає таке визначення «фразеологізму»: «*der Phraseologismus – das Idiom – eigentümliche Wortprägung, Wortverbindung oder syntaktische Fügung, deren Gesamtbedeutung sich nicht aus den Einzelbedeutungen der Wörter ableiten lässt (z.B. Angsthase = sehr ängstlicher Mensch)*» («Фразеологізм, або ідіома, – це певний неологізм, синтаксична конструкція або сполука слів, спільне значення яких неможливо отримати із значень окремих слів») [60, с. 2011], [переклад наш – К. А.].

Видатний вчений В.В. Виноградов увів термін «фразеологічна одиниця» і навів декілька визначень цього терміну у філології [6]. При цьому й по нині мовознавці використовують цілу низку термінів на позначення цього мовленнєвого явища: «фразеологічна одиниця, фразеологізм, фразема, ідіома, фразеологічний зворот, стійке словосполучення...» [22]. В.В. Виноградов резюмує, що комплексність визначення терміну «фразеологічна одиниця» порівняна з комплексністю терміну «слово» через значні труднощі узагальнення їх ознак [6, с.86].

Послідовники В.В. Виноградова значно розширили розуміння фразеологічних одиниць та їх функціонального значення. Так, І.І. Чернишова вказує на таку структурну характеристику стійких словосполучень як їх семантичне перетворення, яке може бути частковим або повним, при єдиному можливому способі поєднання таких слів у сполуки [49, с.43].

У працях вітчизняних науковців наголошується на цілісності структури фразеологічних одиниць, збереження якої обумовлює сприйняття такої словосполуки як єдиного звороту або вислову [19, с. 335].

Деякі лінгвісти вказують на такі додаткові особливості фразеологізмів як мовної одиниці: комплікативність, відтворюваність, уживаність як у певній сфері життєдіяльності, так і серед усіх носіїв мови [8].

Мовознавці Д. Ганич та І. Олійник надають таке словникове визначення: «фразеологічна одиниця (фразеологізм) – це лексико-граматична єдність двох і більше нарізнооформлених компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення або речення, утім, неподільна лексично, стійка у своєму складі і структурі, з цілісним значенням, та відтворенням в мові» [12, с. 37].

Деякі послідовники В.В. Виноградова характеризують стійкі словосполучення як самостійні мовні одиниці із «фраземним значенням, компонентним складом та граматичними категоріями і виконує номінативну функцію, а разом з нею характеризує названий фраземою предмет або його динамічні і статистичні ознаки» [15, с. 240]. Також вказуючи на незалежність фразеологізмів як одиниць мови і їх відтворюваність, дослідник Л. Авксентьев додає таку ознаку, як «фразеологічна значущість» [1, с. 16].

Фразеологічні одиниці характеризуються певними особливостями, які називають ознаками. Завдяки цим ознакам фразеологізми та інші лінгвістичні одиниці суттєво різняться. Як зазначалося, окремий смисл та значення, якого набувають певні лексичні одиниці при об'єднанні у фразеологізм, не може бути переданий окремими словами такого фразеологізму при їх іншій комбінації чи заміні синонімами. Звідси

впливає така загальна ознака фразеологічних одиниць як метафоризація стійких словосполучень, їх додаткове емоційне насичення, яке пов'язане вже не з мовою як такою, а з процесом мовлення.

Вітчизняні науковці вказують на такі ознаки: «роздільну оформленість, відносну стійкість (відтворюваність у готовому вигляді) та експресивність» [31, с. 17-20].

Широку характеристику фразеологічних одиниць в контексті їх функціонального значення в мові надають вітчизняні дослідники Л. Мацько і О. Сидоренко. Ними виокремлені такі ознаки:

- 1) стійка конструкція словосполучення або речення;
- 2) слова-компоненти фразеологізмів вже не мають окремих значень, а разом виражають одне лексичне значення;
- 3) фразеологізми відтворюються як готові мовні одиниці при спілкуванні, а не створюються під час мовлення;
- 4) оскільки фразеологізм виражає одне лексичне значення, то у реченні він виконує функцію одного члена речення (зазвичай присудка або обставини);
- 5) фразеологічні одиниці стилістично забарвлюють текст, оскільки характеризують предмет, особу, явище або дію;
- 6) фразеологізми утворюють як синонімічні, так й антонімічні ряди так само, як і окремі слова [29, с. 119-120].

Сучасні іноземні лінгвісти наводять додаткові ознаки фразеологічних одиниць (далі - ФО). Як зазначає Г. Бургер, комбінація лексичних компонентів у рамках певного фразеологізму передбачає наявність більш ніж одного слова як структурної умови формування ідіоми. При цьому сполука слів має вживатися досить довгий час, щоб стати фразеологізмом [53, с. 11]. Г. Бургер також перелічує такі ознаки ФО: Festigkeit (усталеність), Idiomatizität (ідіоматичність), Reproduzierbarkeit (здатність до відтворення) [54, с. 11].

Зарубіжні дослідники вказують на: неподільність лексико-

граматичного складу при відтворюванні фразеологізмів; відсутність чітко визначеної, єдиної кількості слів-компонентів для всіх фразеологізмів; численність форм і структур ФО. [20, с. 605].

Дослідник Ю. Готра вдало згрупувала основні ознаки ФО із визначенням мовознавців, які досліджували такі ознаки [14, с. 55]:

1) семантична цілісність чи семантична нерозкладність (В.Л. Архангельський, В.В. Виноградов, М.М. Шанський, В.П. Жуков, Г. Бургер, Л.А. Булаховський);

2) метафоричність (О.М. Бабкін, В.П. Жуков, Б.О. Ларін);

3) нарізнооформленість (Л.Г. Скрипник, С.Г. Гаврін, М.М. Шанський, В.П. Жуков);

4) відтворюваність (Л. Г. Скрипник, В. В. Виноградов, В. П. Жуков, М. М. Шанський, С. Г. Гаврін, В. Л. Архангельський, Г. Бургер);

5) наявність не менше двох повнозначних слова (М. М. Шанський, С.Г. Гаврін, Г. Бургер);

6) неможливість перекладу на інші мови (Л.А. Булаховський).

Досліджені структурно-семантичні та функціональні аспекти ФО повною мірою розкривають їх унікальність як мовних одиниць, доводять їх особливу роль при мовленні, а тому і необхідність їх вивчення при формуванні мовленнєвих компетентностей. Значущість фразеологізмів підкреслюється розглянутою сукупністю їх ознак.

Таким чином, фразеологічна одиниця є самостійною мовною одиницею, яка має такі ознаки: фразеологічна значущість, збереження єдності компонентного складу з більш ніж одного слова, відтворюваність. При цьому єдино можлива форма побудови окремих слів всередині фразеологізму може не піддаватися описанню правилами та шаблонами даної мови, що суттєво відрізняє його від інших мовних одиниць. Описання або символізація явищ, емоційних проявів або об'єктів матеріальної дійсності через фразеологічні одиниці дозволяє мовнику ефективно висловити свою думку чи оцінку із застосуванням досить коротких

словосполук на протывагу широкому опису із застосуванням стандартних мовних конструкцій.

У нашому дослідженні під фразеологічною одиницею ми розуміємо одиниці, які мають структуру словосполучення або речення, мають переосмислене значення на основі семантичного зсуву та відрізняються такими ознаками як ідіоматичність, стабільність компонентного складу, відтворюваність.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі роботи розкрито поняття фразеологізму у німецькій мові. Розглянуто підходи іноземних і вітчизняних мовознавців до розуміння ролі фразеологізмів, їх групування та особливостей використання в німецькій мові. Аналіз праць сучасних мовознавців свідчить, що фразеологізми суттєво різняться від інших мовних знаків своєю семантикою, рівнем емоційного наповнення, складністю структури та граматичними особливостями.

Фразеологічна одиниця є основним терміном, який використовується дослідниками на сучасному етапі. Дослідження фразеологічних одиниць базуються на тому, що така одиниця є стійкою сполукою слів, яка набуває самостійного значення завдяки такому об'єднанню і не співпадає із сукупністю значень її складових, узятих окремо.

Фразеологічні одиниці, як функціональні елементи у мові і мовленні, набувають певних ознак. Відтворюваність фразеологізмів, їх внутрішня єдність, процеси описання дійсності ними як короткими мовними знаками – все це відноситься до їх основних структурно-семантичних ознак. Метафоричність і особливе лексико-граматичне компонування всередині фразеологічної одиниці, характерне тільки для даної мови, також є характерними особливостями фразеологізмів як лінгвістичних одиниць.

РОЗДІЛ 2

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ З КОМПОНЕНТОМ «СЕРЦЕ» ТА ЇХ ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ

2.1. Структурні та семантичні особливості фразеологічних одиниць з компонентом «Серце»

За визначенням І.І. Чернишової «...фразеологічними одиницями є сталі словесні комплекси різних структурних типів з одиничним зчепленням компонентів, значення яких виникає в результаті повного або часткового семантичного перетворення компонентного складу». [49, с. 57].

Фразема — семантично цілісний і синтаксично неподільний мовний знак, який своїм виникненням і функціонуванням зобов'язаний фраземотворчої взаємодії одиниць лексичного, морфологічного та синтаксичного рівнів [46].

В ході роботи було відібрано 80 фразеологічних одиниць з компонентом «серце» фразеологічних словників німецької мови. Слід зазначити про те, що відбиралися тільки актуальні ФО, які активно використовуються носіями мови. Фразеологічні одиниці дослідженні з точки зору їх семантичної та формальної співвіднесеності і були розподілені на три групи: еквівалентні, напівеквівалентні і безеквівалентні ФО.

Під еквівалентними ФО ми розуміємо такі, які еквівалентні за значенням, складаються з еквівалентних лексичних елементів і в яких закладено однакова метафорична ознака наприклад: кам'яне серце – *ein Herz aus Stein haben*; розіб'є серце – *etwas betrübt das Herz*; жорстке серце – *ein hartes Herz haben*; від щирого серця – *von ganzem Herzen*; відкрити серце – *j-m. sein Herz öffnen* [58].

Під напівеквівалентними ФО ми розуміємо такі, які еквівалентні за значенням, але відрізняються лексичним складом або метафоричною ознакою. Наприклад: припасти до серця – *sein Herz für j-n. entdecken* (знайти своє серце для когось або чогось); увійти в серце – *j-n. im Herzen treffen*

(комусь потрапити у серце); підступає до серця – *j-m. blutet das Herz* (серце когось кровоточить); перемагати серце – *j-s. Herz gewinnen* (вигравати чиєсь серце); лягати (каменем) на серце – *etw. auf dem Herzen haben* (мати щось на серці) [58].

Під безеквівалентними ФО ми розуміємо такі, у яких немає еквівалента ні за значенням, ні за лексичним складом, ні за метафоричною ознакою. Наприклад, у німецькій мові: *mit halbem Herzen* (з половиною серця) – без внутрішньої участі, з малим інтересом; *etwas brennt j-m auf dem Herzen* (на серці у когось щось горить) – мати нагальні новини; *j-n./ etwas auf Herz und Nieren prüfen* (випробовувати серце і нирки когось) – відчувати щось досконально, детально; *sich ein Herz fassen* (хватати собі серце) – зібрати всю свою мужність; *mit Herz und Hand* (з серцем і рукою) – як з щирою симпатією, так і з дією; *mit halben Herzen* (з половиною серця) – без внутрішнього участі, з невеликим інтересом [58].

Серце – центральний орган кровообігу у вигляді м'язового мішка, що знаходиться у людини в лівій стороні грудної порожнини. Переносне значення даної лексичної одиниці – місце осередку почуттів, переживань, настроїв людини.

Серце здавна усвідомлювалось як місце знаходження душі і почуттів. В серці живуть різні емоції, як і всі протилежні почуття – любов, ненависть, доброта, злість, доброзичливість, заздрість, чесність, брехливість і т.п. Люди вважають, що серце – джерело всіх почуттів, схованка різних емоцій.

Матеріал дослідження дозволяє виділити сему «таємниця» в серці як правило, зберігається важливий сенс, почуття і емоції, про які можна говорити тільки з близькими людьми; таїти в серці зберігати в серці; в деяких випадках міститься вказівка на таємне «проникнення» думок і почуттів в серці: закрастися в серце, *sich in die Herzen (der Menschen) stehlen* – отримати симпатію, схильність багатьох [58].

Як правило, значення сховища / вмістилища / приміщення підтримується наявністю граматичних маркерів – прийменників «в», «з»: *sich*

etwas vom Herzen reden (говорити з серця) – говорити з іншою людиною про те, що пригнічує когось; *j-m. aus dem Herzen gesprochen sein* (комусь сказати з серця) – задовольняти думку; *j-n./etw. im Herzen tragen* (носити когось в серці) – любити когось / щось, думати про когось / щось віддано; *Misstrauenschleicht sich in j-s. Herz* (недовіра закрає у чиємось серці) – хтось стає недовірливим, недовірливим [58].

У німецькій мові ФО з компонентом «серце» зі значенням «сховище», «вмістилище» містять вказівку на можливість закрити / відкрити його. Наприклад, *j-m. sein Herz öffnen* – відкрити комусь своє серце. При цьому «закрити» і «відкрити» серце можна за допомогою ключа. Наприклад, *j-n. in sein Herz schließen* (заключити когось в серці) – прив'язатись; *j-m. sein Herz aufschließen* (відкрити за допомогою ключа серце) – говорити про свої почуття, думки відверто. У фразеологічній картині світу німців в серце можна проникати або поміщатися, виходити або вилучатись з нього. При цьому серце має обсяг, глибину. Наприклад, *aus tiefstem Herzen* – із глибокого серця; *j-m. j -n./etwas ans Herz legen* (покласти щось комусь на серце) – піклуватися про когось [58].

Існує ще одне значення компонента «серце» в складі ФО – значення центру системи координат, точного місця: йти від серця, від серця до серця, підступати до серця, знаходити шлях / дорогу до серця; *j-m. ans Herz gewachsen sein* (рости на серці у когось) – стати улюбленим; *j-m. im Herzen treffen* (потрапити комусь у серце) – коробить, вражати, сильно зачіпати, образити когось [58].

В образній фразеологічній картині світу серце постає перед нами як предмет, що має певні фізичні властивості: температуру, об'єм, глибину, вагу, розмір, якість, стан (чистоту). Серце як предмет, що має температуру, показує нам ступінь емоційної напруги, відсутність / наявність чуттєвості і почуттів. Наприклад, в німецькій мові: *es wird einem warm ums Herz* (у когось стало навколо серця тепліше) – розчулитися; *ein kaltes Herz haben* (мати холодне серце) – бездушний, не здатний хвилюватися. Серце як предмет

може бути визначено через матеріал, з якого даний «предмет» створений. Порівняння серця з каменем вказує на безсердечність і бездушність людини: якщо серце закам'яніло, то воно перестало жити і не міг би співчувати: кам'яне серце, серце не камінь, *ein Herz aus Stein haben* – кам'яне серце

Порівняння ж серця зі склом є опосередкованим: скло не називається як матеріал, але є вказівка на крихкість серця – чуттєвої сфери людини, його здатність «розбитися». Серце як осередок людських емоцій – це цінний, крихкий предмет, з яким треба акуратно поводитися: *ein Herz aus Glas haben* – мати крихке серце.

Серце у свідомості носіїв німецької мови – м'який, еластичний і піддатливий предмет, тому що сам орган має такі якості: м'яке серце; серце розривається. Серце «має» вагу: чим легше серце, тим більше приємні почуття у людини. Тут є аналогія з температурою. Важке і холодне серце асоціюється з негативними емоціями, і легке і тепле серце, навпаки, з'єднується з позитивними емоціями. Наприклад, у німецькій мові: *schweren Herzens* – з важким серцем; *j-m. wird das Herz schwer* – на серці важко; *leichten Herzens* – з легким серцем; *j-m. wird es leicht ums Herz* – на серці стало легше. У серця є розмір. Чим більше серце, тим більше почуттів воно може вмістити: *ein großes Herz haben* – мати велике серце [58].

Серце – є найважливішим органом людини. Саме воно символізує життя людини: серце ниє, серце знемагає, серце надривається, серце завмирає, серце обмирає, серце радіє, серце не на (своєму) місці; *j-m. Lacht das Herz im Leib* – серце радіє; *alles, was das Herz begehrt* – все, що серце забажає [58].

Первинне значення ЛО «серце» як фізіологічного органу знайшло своє відображення в семантиці німецького виразу *j-m. blutet das Herz* – серце кров'ю обливається [58].

В результаті нашого дослідження ми з'ясували, що в німецькій мові позитивні асоціації відзначені – у 56,67% ФО (50 з 80), інший відсоток складають ФО з негативним значенням.

2.2. Тематична класифікація фразеологізмів з компонентом «Серце»

Серце – символ біологічного, ментального, духовного, емоційного, соціального життя людини, виступає як природний прояв сучасної антропоцентричної парадигми лінгвістичного знання [41].

Навколо соматичного компонента «das Herz» розміщено багато фразеологізмів, які транслюють різноманітні емоційно-психологічні стани людини: радість, страх, подив, смуток, презирство, тріумфування, веселощі, сором, відсутність здібностей, збентеження і т.п.

Стародавні греки вважали, що серце – це «домівка» душі, китайці вважали серце «домівкою» щастя, а єгиптяни – емоцій та думок.

Існує уявлення про місце знаходження «серця» (внутрішнє розміщення) навколо якого сформулювалось метафоричне значення "центр внутрішнього світу людини". У цьому значенні «das Herz» тісно корелює з компонентом «die Seele». До внутрішнього світу людини входять і внутрішні якості людини.

У німецькій мові існує достатньо велика кількість фразеологізмів з компонентом «серце». Вони дуже продуктивні та мають різноманітну семантику.

За допомогою фразеологізмів з соматичним компонентом «das Herz» можна змалювати майже увесь всесвіт:

- 1) емоції та стан людини – *da lacht einem das Herz im Leibe, es schneidet j-m. ins Herz;*
- 2) ставлення людини до світу – *j-n. im Herzen tragen, etwas auf dem Herzen haben;*
- 3) охарактеризувати людину – *ein stolzes / warmes / kaltes / weites / enges / gutes / weiches / hartes / goldenes / steinernes Herz haben* та ін.;
- 4) поводження людини у суспільстві – *j-m. sein Herz öffnen, ein Herz gewinnen, j-m. sein Herz schenken, (viele) Herzen brechen* [58] та ін.

Німецька мова показує, що серце – це центр зосередження усіх проявів почуттів та емоцій (*das Herz ist der Sitz der Empfindungen: sich etwas zu Herzen nehmen*), потіку свідомості та волі (*sich ein Herz fassen*); воно не лише "орган емоцій" та "орган жадання", але й "орган інтуїції".

Серце – це показник людяності. Існує думка, що «серце – це не тільки розумне бачення, але й розумне діяння» [41]. Так як, соматичний компонент «*das Herz*» зустрічається дуже часто, можна казати про так звану кардіофразеологію (від грец. «*kardia*» – «серце»), яка розкриває увесь емоційно-почуттєвий світ людини, змальовуючи практично усі сфери людського існування.

В основу ми поклали класифікацію І.О. Тараби та виділили основні концептополя для фразеологізмів з соматичним компонентом «*das Herz*». Перше концептполе – позитивне (любов, дружба, увага, турбота, доброзичливість, тощо), друге – негативне (злість, ненависть, недоброзичливість, зневага, гнів, тощо).

Аналізуючи лексикографічні джерела, ми виділили три позитивних концептополя з соматизмом «*das Herz*»:

1 – фразеологізми з соматичним компонентом «*das Herz*», які зображають позитивні якості людини – доброту, великодушність, чуйність наприклад:

- *ein goldenes Herz haben* – мати золоте серце;
- *ein weiches Herz haben* – мати добре серце;
- *j-d hat das Herz auf dem rechten Fleck* – хто-н. справжня людина добра, чесна, смілива, тощо;
- *j-m liegt etw. am Herzen* – брати близько до серця;
- *aus gutem Herzen* – з душевної доброти;
- *es wurde j-m weich ums Herz* – хто-н. розчулився;
- *etw. kommt von Herzen* – що-н. іде від душі, від щирого серця;
- *j-m etw. auf die Seele binden* – турбуватись про кого-н [58, с. 328].

2 – фразеологізми з соматичним компонентом «das Herz», які транслюють поняття «любов», «кохання», «дружба», «радість» наприклад:

- *j-m von (ganzem) Herzen lieben* – любити усім серцем;
- *das Herz lacht j-m (im Liebe)* – кому-н. стає радісно на душі, серце радіє;
- *j-m schlägt das Herz höher* – хто-н. запалюється, відчуває душевне піднесення;
- *das Herz hüpfte j-m vor Freunde* – у кого-н. серце підстрибує грудях;
- *sein Herz an j-n verloren haben* – закохатися в кого-н [58].

3 – фразеологізми з соматичним «das Herz», які репрезентують мисленнєвий процес, робочий стан людини, наприклад:

- *j-m sein Herz öffnen (gehoben)* – відкрити своє серце;
- *dem Drang seines Herzens verfallen sein* – іти за покликом серця, роботи, як велить серце;
- *seinem Herzen einen Stoß geben* – наважитись на щось, дати нарешті свою згоду;
- *j-m das Herz ausschütten* – вилити душу кому-н.;
- *es übers Herz bringen etw. zu tun* – зважитися, наслідитися на щось-н.;
- *was dem Herzen gefällt, das suchen die Augen* – куди серце лежить, туди й око біжить [58].

До негативних фразеологізмів з соматичним компонентом «das Herz» ми відносимо чотири концептополя:

1 – фразеологізми з соматичним компонентом «das Herz», які змальовують негативні якості людини – жорстокість, безсердечність, наприклад:

- *kein Herz (im Leibe) haben* – бути безсердечним;

- *das Herz aus dem Leibe ärgern* – лопатися від злості, скаженіти;
- *j-m das Herz auf tun* – звіритися;
- *kühl bis ans Herz hinan* – зовсім незворушний, холодний, байдужий;
- *mit dem Herzen nicht dabei sein* – роботи щось-н. неохоче, бути байдужим до чогось-н [58].

2 – фразеологізми з соматичним компонентом «das Herz», які відображають погане передчуття, страх, слабкість, раптовість, переляк, тривогу наприклад:

- *j-m schaudert das Herz* – хто-н. здригається з жаху, огиди;
- *das Herz steht j-m still* – серце завмирає в кого-н. від жаху, тривоги;
- *es drückt j-m das Herz in der Brust* – серце стискається від жаху, суму;
- *j-d hat das Herz in der Hose* – у кого-н. душа в п'яти пішла, усередині похолодало;
- *etw. erschreckt j-n bis ins Herz* – щось-н. сповнює смертельним жахом [58].

3 - фразеологізми з соматичним компонентом «das Herz», які передають переживання, душевні муки, прикрість, образу, ненависть наприклад:

- *die Herzen (der Frauen) brechen* – розбивати серця;
- *j-m ins Herz schneiden* – різати по серцю;
- *j-m einen Stich ins Herz geben* – нанести удар;
- *j-m das Herz abdrücken* – засмучувати кого-н., завдавати болю, тривожити чию-н. душу;
- *sich bis in sein Herz hinein schämen* – відчувати глибокий сором;
- *die Seele aushauchen* – спустити дух, сконати;
- *j-m an die Seele greifen* – схвилювати, зворушити кого-н. до глибини душі [58, с.324].

4 - фразеологізми з соматичним компонентом «das Herz», які передають неспокій, смуток, журбу наприклад:

- *das Herz steht j-m still* – серце завмирає від тривоги;
- *das Herz brennt j-m* – у кого-н. душа болить;
- *j-m bricht das Herz* – серце крається, душа розривається;
- *das Herz krampft sich j-m zusammen* – серце стискається;
- *j-m schlägt das Herz bis zum Halse (hinauf)* – у кого-н. серце мало не вискочило з грудей від хвилювання тощо;
- *j-m schwillt das Herz* – серце тріпоче від хвилювання;
- *j-s Herz ist leer* – у кого-н. самотньо на душі;
- *j-m ist das Herz schwer* – у кого-н. тяжко на душі [58, с. 327].

Отже, у німецькій мові представлена велика кількість фразеологічних одиниць з компонентом «серце». Ми класифікували 7 основних концептополів, які поділяються на позитивні та негативні. Різноманітність фразеологічних одиниць допомагає повністю описати світ у всіх його проявах.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Фразеологічні одиниці з компонентом «Серце» є досить розповсюдженими й уживаними в німецькій мові, як і в інших іноземних мовах. Це пов'язано із глибоким символізмом серця у багатьох світових культурах. Для аналізу в рамках роботи було відібрано і досліджено 80 фразеологізмів з компонентом «Серце», які вживаються у сучасному мовленні. При цьому в цілях даної роботи такі фразеологічні одиниці були поділені за семантичними ознаками на еквівалентні, напівеквівалентні та безеквівалентні.

Соматичний компонент «Серце» у німецьких фразеологізмах наочно демонструє роль фразеологічних одиниць у мові загалом. Адже саме серце вважається центром емоцій і почуттів, з ним пов'язані переживання. Тому компонент «Серце» підкреслює експресивну роль фразеологічних одиниць в мовленні, розкриває і збагачує метафоричність мови в цілому.

Застосування фразеологічних одиниць з компонентом «das Herz» у німецькій мові дозволяє описати багато проявів життя людини: її емоції та стан, її ставлення до навколишнього світу, її соціально-психологічні характеристики, її поведінку. Загалом в роботі було виділено три позитивних та чотири негативних концептополя з компонентом «Серце» в німецькій мові.

РОЗДІЛ 3.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НА ПРОФІЛЬНОМУ ЕТАПІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

3.1. Психолого-педагогічні особливості учнів профільних ліцеїв та гімназій

Принципи організації навчання, запроваджені Новою українською школою, передбачають формування компетентостей учнів на противагу простому накопиченню знань, характерному попередній освітній системі.

На профільному рівні навчання в рамках НУШ освіту здобувають юнаки і дівчата, вік яких характеризується кризовими явищами «остаточного прощання» з дитинством. Зазвичай діапазон віку учнів профільних ліцеїв і гімназій є невеликим — від 14 до 17 років, — але саме ці кілька років між підлітковими роками та юністю грають важливу роль у становленні особистості і активного члена соціуму [47]. Культурне середовище таких учнів суттєво впливає на відкриття ними свого «Я». Формування і подальший прояв індивідуальності у цієї вікової категорії передбачає активний розвиток творчих здібностей, інтенсивне засвоєння нових ідей і прагнення до отримання нових вмінь і навичок, які ще не пов'язані з майбутньою професійною діяльністю, але сприяють розкриттю особистості. Сфера інтересів учнів профільних ліцеїв та гімназій значно ширша за, власне, профіль їх навчання й охоплює всю проблематику, характерну їх віку. При цьому важливого значення набуває саморефлексія. Моральні норми, набуті в процесі виховання і навчання, у поєднанні із формуванням самодисципліни стають у такому віці важливим життєвим орієнтиром.

Цей вік характеризується інтенсифікацією розумової діяльності. Учні такого віку активніше шукають пояснення тим чи іншим положенням науки, запропонованим педагогом. Все частіше учням недостатньо обґрунтувань, які наявні в підручниках або надані вчителем. Загалом знижується

«дистанція» між педагогом і учнем. Останні, спілкуючись між собою, все більше порівнюють вчителів, дають їм власну оцінку. Учні намагаються узагальнити все під єдині форми і принципи, які часто є власною вигадкою таких учнів. Виведення емоцій до абсолюту, нездатність до компромісів, хаотичне розширення соціальної мережі спілкування — все це не сприяє системності навчання, а стає факторами тривоги та часто стримання власних талантів.

Фізико-фізіологічні можливості учнів-старшокласників дозволяють їм ефективно поєднувати як профільне навчання, так і хоббі або позашкільне навчання [34]. Заняття спортом, художньою самодіяльністю, клубними активностями формують зовнішнє середовище позанавчального часу учнів, яке покликане забезпечити розумовий відпочинок від основного навчання в ліцеї або гімназії. Слід зазначити, що саме навчання у цьому віці залишається основним заняттям таких дітей, йому присвячується більша частина часу протягом дня. Виконання домашніх завдань і проєктів займає час дитини і на вихідних.

На цьому етапі формуються відповідні психолого-педагогічні особливості учнів, на які слід зважати під час методичного забезпечення освітнього процесу [44]. Формування компетентностей учнів у досліджуваному віці і тим більш на профільному етапу навчання НУШ базується на такому психічному процесі як увага.

Цілепокладання і загалом мета навчання, яка більш чітко окреслюється саме у профільних гімназіях і ліцеях, забезпечують здібності учня до концентрації уваги, до вміння її «перемикати» та поєднувати з процесом запам'ятовування. Поява нових навчальних предметів мотивує учнів старшого шкільного віку до опановування психоемоційними методами і прийомами швидкого оволодіння матеріалом. Ці особливості слід використовувати саме для формування компетентностей учнів, тобто їх практичної здатності використовувати знання для досягнення майбутніх цілей.

Певний перехідний етап між дитинством (малолітній вік) і дорослим життям (повнолітній вік), яким є вік учнів профільних ліцеїв і гімназій (неповнолітні особи), характеризується поєднанням як дитячих, так і дорослих способів мислення [35]. Емоційна складова (емоційний інтелект) залишається важливою особливістю розумових процесів старшокласників. При цьому часто зберігається, хоч і з меншою силою, дитяча жага до фантазування. Водночас з'являються такі здібності, як-от: самоконтроль, здатність виокремлювати часткове із загального, можливості побудови логічних послідовностей, здатність до структурування та категоризації, загалом теоретичне мислення. Поява цих характерних здібностей дозволяє молодим людям спрямувати свою здатність фантазувати на розвиток уяви як інструменту вже наукового пізнання. Навчальний процес на профільному етапі навчання мусить надавати можливість учням широко проявити власну уяву.

Свідоме чи підсвідоме прагнення до самоактуалізації стає основою мотивації учнів старшого шкільного віку. Водночас на перший план поступово виходить необхідність самовизначення. Це і загалом визначення для себе бажаної майбутньої професійної діяльності, і конкретно визначення майбутнього вищого навчального закладу. Поступова підготовка до випуску з гімназії або ліцею і переходу на новий життєвий етап супроводжується нервовим напруженням та підвищенням тривожності. Додатковим фактором успіху формування компетентностей стає визначення майбутнього соціального положення. Ці обставини слід враховувати при організації навчального процесу.

Отже, психолого-педагогічні особливості учнів профільних ліцеїв та гімназій є передумовою успішного формування у них компетентностей, в тому числі мовленнєвих. Врахування цих особливостей має бути необхідною складовою освітнього процесу на профільному етапі НУШ, зокрема, під час поглибленого вивчення німецької мови.

3.2. Система вправ на опанування (засвоєння) фразеологічних одиниць з компонентом «Серце»

1. Bilden Sie einige Situationen. Gebrauchen Sie dabei die angeführten Phraseologismen.

- j-m bricht das Herz – серце крається, душа розривається;
- j-m von (ganzem) Herzen lieben – любити усім серцем;
- j-m sein Herz öffnen (gehoben) – відкрити своє серце;
- j-m schwillt das Herz – серце тріпоче від хвилювання;
- sich bis in sein Herz hinein schämen – відчувати глибокий сором.

2. Arbeiten Sie zu zweit. Verwenden Sie in Ihren Gesprächen folgende Wendungen:

- mit dem Herzen nicht dabei sein – роботи щось-н. неохоче, бути байдужим до чогось-н.
- das Herz aus dem Leibe ärgern – лопатися від злості, скаженіти;
- ein weiches Herz haben – мати добре серце;
- j-m liegt etw. am Herzen – брати близько до серця.

3. Suchen Sie, bitte, die passenden Phraseologismen zu bestimmten Begriffen wie:

«sich freuen» (радіти)	«jemanden verärgern» (когось засмучувати)	«Angst haben» (боятися)

j-m schaudert das Herz · j-d hat das Herz in der Hose · etw. erschreckt j-n bis ins Herz · das Herz lacht j-m (im Liebe) · j-m schlägt das Herz höher · die Herzen (der Frauen) brechen · j-m ins Herz schneiden · j-m einen Stich ins Herz geben · j-m das Herz abdrücken

4. Suchen Sie, bitte, in den nachstehenden Sätzen die festen Redewendungen. Schreiben Sie, bitte, diese Redewendungen heraus und versuchen Sie die Bedeutung dieser zu erklären.

1. Hand aufs Herz! Hast du schon einmal bei einer Prüfung geschummelt?
2. Es war für ihn ein Stich ins Herz, als wir von deiner Krankheit erfahren mussten.
3. Er scheint sich manchmal zu sorgen, aber ich kann sein Herz lesen.
4. Sie hat ihr ein Herz gefasst, sie angerufen und ihm erzählt, dass sie eine neue Freundin hat.
5. Du bist wieder zu Hause! Der Garten und die Auffahrt, du erkennst es wieder, das ist dein Haus. Mein Herz springt vor Freude.
6. Offensichtlich flirtet er ein wenig mit ihr. Sie antwortet ihm im Gegenzug und er setzt fortan alles daran, ihr Herz zu bekommen.
7. Sein Herz schmilzt, wenn er an Sie denkt!
8. Er hatte ein Herz aus Gold und er war ein sehr lustiger Mann, mit dem ich viel gelacht habe.
9. Oder du hast ein Herz aus Stein, und wie jeder weiß, Stein ist hart und es gibt nichts, was einen Stein weich machen könnte.

5. Geben Sie zu folgenden Sprichwörtern entsprechende ukrainische Äquivalente, wenn solche vorhanden sind:

- das Herz auf dem rechten Fleck haben;
- j-m. geht das Herz auf;

- j-m. auf dem Herzen brennen;
- dem eigenen Herzen folgen;
- sein Herz an j-n./etw. hängen;
- etw. kommt von Herzen;
- j-m. sein Herz schenken, an j-n. sein Herz verschenken;
- j-m. fliegen j-s. Herzen zu;
- seinen Kummer vom Herzen reden;
- j-m. Herz erschrak bei diesem Gedanken;
- aus seinem Herzen keine Mördergrube machen;
- j-d. hat viel Herz.

6. Verwenden Sie, bitte, einige deutsche Sprichwörter bei der Beschreibung einer Situation:

- a) in der Schule;
- b) im Theater;
- c) verliebtes Pärchen;
- d) zwischen Kindern und Eltern;
- e) das Treffen zweier Freunde

7. Definieren Sie die Art der Phraseologismen und den Grad der Motiviertheit.

alles, was das Herz begehrt; ein goldenes Herz haben; kein Herz (im Leibe) haben; j-m. in sein Herz schließen; j-m. im Herzen tragen; j-m bricht das Herz; seinem Herzen einen Stoß geben; es wurde j-m weich ums Herz; j-d. hat viel Herz; j-d. hat ein bekümmertes Herz; j-m. Mangel an Herz vorwerfen; schweren Herzens zustimmen; j-m. wird weh [schwer] ums Herz

8. Erklären Sie anhand Wörterbücher die Bedeutung der Phraseologismen und geben Sie entsprechende ukrainische Äquivalente.

- kühl bis ans Herz (hinan)
- die Sonne in sein Herz lassen
- j-m blutet das Herz
- alles, was das Herz begehrt
- j-s Herz macht einen Sprung
- sein Herz an j-n verlieren
- das Herz zum Schmelzen bringen
- ein Herz wie Butter haben
- j-m sein Herz zu Füßen legen
- sein Herz auf der Zunge tragen

9. Beantworten Sie folgende Fragen. Gebrauchen Sie dabei die Phraseologismen.

1. Was sagt man von einem Mann, der sehr weiches Herz hat?
2. Was würden Sie einem Freund sagen, der Ihnen betrogen hat?
3. Was können Sie für Ihre engste Person tun?

10. Suchen Sie entsprechende phraseologische Äquivalente für folgende Eigenschaften:

«lieben» – «hassen»

«sich freuen» – «sich grämen»

«sich Sorgen machen» – «gleichgültig sein»

(j-m von (ganzem) Herzen lieben · sein Herz an j-n verloren haben · das Herz lacht j-m (im Liebe) · das Herz hüpfte j-m vor Freunde · das Herz aus dem Leibe ärgern · j-m das Herz auftun · j-m etw. auf die Seele binden · kühl bis ans Herz hinan · mit dem Herzen nicht dabei sein · j-m von (ganzem) Herzen hassen)

11. Bilden Sie, bitte, kurze Situationen, Gespräche mit den Gruppen:
«sich freuen», «jemanden verärgern», «Angst haben»

12. Suchen Sie entsprechende deutsche Äquivalente für folgende ukrainische Phraseologismen:

- 1) серце завмирає від тривоги
- 2) у кого-н. душа в п'яти пішла
- 3) закохатися в кого-н
- 4) наважитись на щось
- 5) кому-н. стає радісно на душі

13. Für jeden Buchstaben eines bestimmten Wortes muss eine Ausdruckseinheit ausgewählt und deren Bedeutung erläutert werden.

H	
A	
U	
S	

14. Sammeln, Sie die Phraseologismen.

z.B. ins /geben /Stich / j-m /Herz /einen

j-m einen Stich ins Herz geben

- 1) Drang /dem /seines /verfallen/ Herzens/sein
- 2) Sein /nicht /Herzen /dem /dabei /mit
- 3) reden /von/ Kummer/ Herzen /seinen

15. "Phraseologismen - Synonyme". Wählen Sie in der rechten Spalte Synonyme für diese Ausdrücke aus.

etw. erschreckt j-n bis ins Herz	die Herzen brechen
j-m ins Herz schneiden	j-m schlägt das Herz höher

j-m schwillt das Herz	j-m schaudert das Herz
das Herz hüpfht j-m vor Freunde	das Herz krampft sich j-m zusammen

Вправи, які запропоновані у бакалаврській роботі, є одним із кроків до опанування мови. Фразеологічним одиницям притаманна образність та виразність. Вони повністю відображають красу та неповторність мови, саме тому вони необхідні для комунікації.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Дослідження психолого-педагогічних особливостей учнів профільних ліцеїв та гімназій показало, що на сучасному етапу вони здебільшого обумовлені організацією освітнього процесу у форматі Нової української школи. Підлітковий вік цих учнів передбачає наявність підвищеної рефлексії й активного пізнання дійсності вже як людини соціальної. Це час налагодження більш продуктивних комунікацій з однолітками. В умовах глобалізації у таких учнів стає все більше можливостей до міжкультурної комунікації із посиленням критичного ставлення як до себе, так і до оточуючих. Загалом для цих учнів характерне отримання великої кількості неструктурованої аудіовізуальної інформації, що подекуди може нести негативні наслідки для педагогічного процесу.

В роботі розроблено систему вправ на засвоєння німецьких фразеологічних одиниць з компонентом «Серце». При розробці враховано психолого-педагогічні особливості роботи на профільному етапі Нової української школи. Враховано, що відповідний вік учнів сприяє кращому засвоєнню фразем із компонентом «Серце» через їх емоційну насиченість та через початок практичного, у житті, знайомства таких учнів з поняттями

любві, дружби, відрази, ненависті, сором'язливості тощо.

ВИСНОВКИ

Сучасне мовознавство приділяє особливу увагу дослідженню поняття «фразеологізм». Розглянуто науковий доробок сучасних мовознавців, які займаються визначенням основних аспектів фразеології як окремої науки. Проаналізовано окремі праці сучасних германістів, які досліджують основні тенденції розвитку німецької фразеології. Дослідження показало наявність різноманітних класифікацій фразеологізмів поряд із застосуванням різних термінів на позначення цієї мовної одиниці, з переважанням терміну «фразеологічна одиниця».

Визначення характерних ознак фразеологічних одиниць викликає значний інтерес українських і зарубіжних мовознавців протягом останніх кількох десятиріч. В роботі охарактеризовано основні підходи до класифікації фразеологічних одиниць німецької мови. До ключових ознак фразеологічних одиниць відносяться наступні: 1) семантична цілісність; 2) метафоричність; 3) нарізнооформленість; 4) відтворюваність; 5) наявність не менше двох повнозначних слова; 6) неможливість перекладу.

В ході дослідження доведено, що фразеологічні одиниці із соматичним компонентом «Серце» є особливою групою мовних одиниць у німецькій мові. Серце є не просто органом тіла, а символом, з яким у багатьох мовах пов'язані численні прояви життя, почуття людини, її психоемоційний стан. Саме тому численні фразеологізми містять компонент «Серце» на позначення абсолютно різних явищ, станів та характеристик людини.

У роботі запропонована тематична класифікація досліджуваних ФО, яка включає наступні групи: 1) ФО, які зображають позитивні якості людини – доброту, великодушність, чуйність; 2) ФО які транслюють поняття "любов", "кохання", "дружба", "радість"; 3) ФО, які репрезентують мисленнєвий процес, робочий стан людини; 4) ФО, які змальовують негативні якості людини – жорстокість, безсердечність; 5) ФО, які відображають погане

передчуття; 6) ФО, які передають прикрість, образу; 7) ФО, які передають відчуття журби та смутку.

Загалом фразеологізмами з такою соматикою можна описати як внутрішній світ людини, її екзистенційні пориви, так і взаємодію людини із всесвітом загалом та іншими людьми зокрема.

Досліджено семантику та структуру німецьких фразеологізмів з компонентом «серце», виокремлено їх основні моделі. На підставі аналізу 80 фразеологічних одиниць узагальнено структурні та семантичні особливості німецьких фразеологізмів з компонентом «серце» в контексті роботи на профільному етапі Нової української школи. Визначено позитивні і негативні концептополя із соматичним компонентом «das Herz» у німецькій мові, що корелюється із різносторонністю людського буття та відповідним його мовленнєвим оформленням.

В роботі розроблено комплекс вправ для формування мовленнєвої компетентності учнів профільних ліцеїв та гімназій. При цьому враховано вікові психологічні особливості таких учнів та педагогічні особливості роботи на профільному етапі Нової української школи. Запропоновані вправи можуть бути практично використані в педагогічному процесі для ефективного засвоєння практично вживаних у німецькій мові фразеологізмів із соматичним компонентом «Серце». Вправи враховують як структурно-семантичні, так і функціональні аспекти таких фразеологічних одиниць.

Формування мовних компетентностей учнів профільних ліцеїв та гімназій, які вивчають німецьку мову на поглибленому рівні, нерозривно пов'язане із дослідженням сучасної німецької фразеології, структурно-семантичним аналізом фразеологічних одиниць, визначення функціональних аспектів окремих груп фразем з педагогічною метою.

Проведене дослідження має подальші перспективи. Доцільним вважаємо вивчення фразеологізмів з компонентом «Серце» у зіставному плані, а саме сучасної німецької та української мов, в плані їх функціонування у художньому дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьев Л. Сучасна українська мова. Фразеологія. Харків: Вища школа, 1988. 137 с.
2. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1963. 208 с.
3. Баран А.Я. Основні питання загальної та німецької фразеології. Львів: Вища школа, 1980. 155 с.
4. Билица Я.Т. Политическая фразеология современного немецкого языка как особый разряд единиц его фразеологического состава: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1987. 217 с.
5. Болдырева Л.М. Стилистические особенности функционирования фразеологизмов: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1967. 27 с.
6. Виноградов В.В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке. *Шахматов А.А. Сборник статей и материалов / под ред. академ. С.П. Обнорского.* Москва – Ленинград: Изд-во Академии наук СССР, 1947. С. 350–362.
7. Виноградов В.С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Изд-во Инст-та общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
8. Гаврин С. Г. Релевантные и факультативные свойства фразеологических единиц. *Вопросы лексики, фразеологии и синтаксиса: уч. зап. Перм. пед. ин-та.* Пермь, 1974. Т. 123. с. 88–102.
9. Гавриш В.І., Пророченко О.П. Деякі питання німецької фразеології. Німецько-український фразеологічний словник. Київ: Радянська школа, 1981. С. 356–382.
10. Гавриш М.М. Лексико-граматичні трансформації базових фразеологізмів в актах їх контамінації (спроба формальної класифікації). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство).* 2011. 95(2). С 61–64.

11. Гамзюк М.В. Емотивний компонент значення у процесі створення фразеологічних одиниць: на матеріалі німецької мови: монографія. Київ, 2000. 256 с.
12. Ганич Д., Олійник І. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
13. Городникова М.Д. О модусе существования фразеологизмов. *Иностранный язык в школе*. 1973. № 3. С. 3–13.
14. Готра Ю.Ю. Теоретичні засади аналізу фразеологічних одиниць сучасної англійської мови. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2016. Вип. 14. С. 54–64.
15. Демський М. Дери́вація фразем на базі слів та вільних синтаксичних конструкцій. *Мовознавство*. 1988. № 1. С. 37–45.
16. Денисенко С.Н. Фразообразование в немецком языке. Львов: Высшая школа, 1988. 195 с.
17. Денисенко С.Н. Функциональные особенности фразеологических единиц в процессе высказывания. *Форма, значение и функции единиц языка и речи*: материалы докл. междунар. науч. конф. Минск, 2002. С. 24–25.
18. Дубровська І.Б. Біблійно-християнська метафора в німецькій мові: номінативний аспект: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ: КНЛУ, 2001. 250 с.
19. Жовтобрюх М.А. Курс сучасної української літературної мови. Частина I. Київ: Радянська школа, 1965. 423 с.
20. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. Москва: ЛКИ, УРСС Эдиториал, 2010. 264 с.
21. Ковбасюк Л.А. Deutsche phraseologische Neologismen (am Beispiel der Null - und der Zehnerjahre). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2018. Випуск 34, Т.2. С. 125–129.
22. Комар Л. Фразеологія як наука та її предмет дослідження. *Молодь і ринок*. 2011. №3. С. 128–132.
23. Кононенко В.І. Процеси формування розвитку російської й

української фразеології. *Мовознавство*. 1989. №5. С. 34–42.

24. Коротких Т.А. Ф. Шиллер и развитие фразеологического фонда немецкого литературного языка: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1978. 26 с.

25. Краснобаєва-Чорна Ж.В. Проблеми фразеологічної термінології: фразеологізація. *Вісник Донецького національного університету. Сер. Б: Гуманітарні науки*. 2014. Вип. 1-2. С. 141–146.

26. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: учебник для студ. ин-тов и фак. иностр.яз. Москва: Высшая школа, 1986. 336 с.

27. Лазарович В.В. Деякі особливості розвитку фразеологічних запозичень у мові-рецепторі на матеріалі німецьких запозичень латинського походження. *Іноземна філологія*. 1981. Вип. 61. С. 69–77.

28. Лисенко О.М. Вторинні фразотворчі процеси фразеологічних біблєзмів. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2000. Вип. 71. С. 95–105.

29. Мацько Л.І., Сидоренко О.М. Українська мова. Київ: Либідь, 1996. 432 с.

30. Михайлов В.Л. Компаративная фразеология как особая структурно-семантическая группа в составе фразеологии современного немецкого языка: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Ленинград, 1972. 217 с.

31. Мокиенко В.М. Славянская фразеология. Москва, 1989. 98 с.

32. Ольшанский И.Г. Парные сочетания слов современного немецкого языка (семантика, структуры, сочетаемость): дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. Москва, 1967. 196 с.

33. Орел І.І. Типи трансформації фразеологічних одиниць з фольклорним компонентом у німецькомовних публіцистичних текстах. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія Філологічна*. 2010. Вип. 14. С. 34–40.

34. Передерій О.Л. Система педагогічних впливів як чинник формування

самооцінки старшокласників вальдорфської школи. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 1. С. 126–130.

35. Пивоварчик І.М. Психологічні особливості осмисленості життя та відповідальності у сучасних старшокласників. *Науковий огляд*. 2019. Т. 1, №54. С. 75–90.

36. Пророченко О.П. До питання про вивчення німецько-українських фразеологічних паралелей. *Мовознавство*. 1980. №2. С. 59–66.

37. Ройзезон Л.И., Авалиани Ю.Ю. Современные аспекты изучения фразеологии. *Проблемы фразеологии и задачи ее изучения в высшей и средней школе*. Вологда: Северо-Западное книжное издательство, 1967. С. 68–81.

38. Солдатова С.М. Від фразотворення до дискурсу / відп. ред. проф. Н.В. Романова. Херсон: Вид. Тімекс, 2017. 153 с.

39. Солдатова С.М. Паремії на позначення «щастя» у мовній картині німецького народу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2018. Випуск 34. Т. 2. С. 89–92.

40. Солодухо Э.М. Теория фразеологического сближения. Казань: ЛКИ, 2008. 308 с.

41. Тараба І.О. Концептуалізація соматизму *das Herz* як репрезентатора кардіофразеології у сучасній німецькій мові. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2010. №8. С. 132–135.

42. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1996. 284 с.

43. Тимощук Н.П. Щодо лексикографічної розробки компаративних фразеологізмів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2013. Вип. 32. С. 383–388.

44. Трубочева С.Е. Психолого-педагогічні особливості проектування освітнього середовища гімназії. *Науковий вісник Ужгородського*

національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2019. Вип. 2 (45). С. 205–208.

45. Угринюк Р., Угринюк В. Опис фразеолексичного поля інтелект за функціональними парадигмами (на різночастининомовному матеріалі, у тому числі й фразеологічних одиниць). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2014. №5. С. 114–119.

46. Українська мова: Енциклопедія / ред. В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. С. 824

47. Уличний І. Потенціал професійного самовдосконалення старшокласника: сутність, структура, методи оцінки. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. 2006. Вип. 71. С. 289–292.

48. Фірсова Ю.А. Фразеологічні одиниці з топонімічним компонентом у німецькій мові: лінгвокультурологічний аспект: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2002. 194 с.

49. Чернышева И.И. Фразеология современного немецкого языка. Москва: Высшая школа, 1970. 199 с.

50. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка: учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. по спец. "Русский яз. и лит.". 3-е изд., испр. и доп. Москва: Высшая школа, 1985. 160 с.

51. Шанський Н.М. Лексикологія сучасного російського мови. Москва: Просвещение, 1964. 220 с.

52. Школяренко В. І. Вивчення фразеологічної картини світу німецької мови з позиції діакронічного аспекту лінгвокультурології. *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. 2020. Вип. 187. С. 427-432.

53. Burger H. *Idiomatik des Deutschen*. Tübingen: Max Niemeyer, 1973. 117 S.

54. Burger H. *Phraseologie: Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2007. 240 S.

55. Fleischer W. Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut, 1982. 200 S.

56. Friederich W. Moderne deutsche Idiomatik. 2-e verarb. Aufl. München: Max Hueber, 1976. 565 S.

57. Riesel E. Stilistik der deutschen Sprache. Moskau: Verlag fuer fremdsprachige Literatur, 1959. 467 S.

СПИСОК ЛЕКСИКО - ТА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

58. Гавриш В.І., Пророченко О.П. Німецько-український фразеологічний словник. Київ. Вид.Радянська школа. 1981. Т 1,2 416 + 382 С.

59. Drosdowski G. Duden. Das grosse Wörterbuch der deutschen Sprache in 6 Bänden. Mannheim: Bibliographisches Institut, 1980. 2000 S.

60. Duden: Deutsches Universal Wörterbuch A-Z. 2. Auflage. Mannheim; Wien; Zürich: Dudenverl., 1994. 1824 S.

61. Röhrich L. Lexikon der Sprichwörtlichen Redensarten. Band 1 A-Dutzend. Freiburg: Herder Spektrum, Freiburger graphische Betriebe, 2001. 348 S.

ДОДАТОК А

КЛАСИФІКАЦІЯ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ З КОМПОНЕНТОМ
«СЕРЦЕ»

Позитивні якості: доброта, великодушність, чуйність тощо	Поняття "любов", "кохання", "дружба", "радість"	Мисленнєвий процес, робочий стан людини	Негативні якості людини: жорстокість, безсердечність тощо	Погане передчуття, страх, слабкість, раптовість, переляк, тривога	Переживання, душевні муки, прикрість, образа, ненависть	Неспокій, смуток, журба
<p><i>Ein goldenes Herz haben;</i></p> <p><i>ein weiches Herz haben;</i></p> <p><i>j-d hat das Herz auf dem rechten Fleck;</i></p> <p><i>j-m liegt etw. am Herzen;</i></p> <p><i>aus gutem Herzen;</i></p> <p><i>es wurde j-m weich ums Herz;</i></p> <p><i>etw. kommt von Herzen;</i></p> <p><i>j-m etw. auf die Seele binden</i></p>	<p><i>j-m von (ganzem) Herzen lieben;</i></p> <p><i>das Herz lacht j-m (im Liebe);</i></p> <p><i>j-m schlägt das Herz höher;</i></p> <p><i>das Herz hüpfst j-m vor</i></p> <p><i>Freunde;</i></p> <p><i>sein Herz an j-n verloren haben</i></p>	<p><i>j-m sein Herz öffnen (gehoben);</i></p> <p><i>dem Drang seines Herzens verfallen sein;</i></p> <p><i>seinem Herzen einen Stoß geben;</i></p> <p><i>j-m das Herz ausschütten;</i></p> <p><i>es übers Herz bringen etw. zu tun;</i></p> <p><i>was dem Herzen gefällt, das suchen die Augen</i></p>	<p><i>kein Herz (im Leibe) haben;</i></p> <p><i>das Herz aus dem Leibe ärgern;</i></p> <p><i>j-m das Herz auf tun;</i></p> <p><i>kühl bis ans Herz hinan;</i></p> <p><i>mit dem Herzen nicht dabei sein</i></p>	<p><i>j-m schaudert das Herz;</i></p> <p><i>das Herz steht j-m still;</i></p> <p><i>es drückt j-m das Herz in der Brust;</i></p> <p><i>j-d hat das Herz in der Hose;</i></p> <p><i>etw. erschreckt j-n bis ins Herz</i></p>	<p><i>die Herzen (der Frauen) brechen;</i></p> <p><i>j-m ins Herz schneiden;</i></p> <p><i>j-m einen Stich ins Herz geben;</i></p> <p><i>j-m das Herz abdrücken;</i></p> <p><i>sich bis in sein Herz hinein schämen;</i></p> <p><i>die Seele aushauche;</i></p> <p><i>j-m an die Seele greiten</i></p>	<p><i>das Herz steht j-m still;</i></p> <p><i>das Herz brennt j-m;</i></p> <p><i>j-m bricht das Herz;</i></p> <p><i>das Herz krampft sich j-m zusammen ;</i></p> <p><i>j-m schlägt das Herz bis zum Halse (hinauf);</i></p> <p><i>j-m schwillt das Herz;</i></p> <p><i>j-s Herz ist leer;</i></p> <p><i>j-m ist das Herz schwer</i></p>

ДОДАТОК Б

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ФО – фразеологічна одиниця

ЛО – лексична одиниця

НУФС – Німецько-український фразеологічний словник (Гаврись В.І.
Пророченко О.П. 1981)

НУШ – Нова українська школа